

# บทที่ 1

## บทนำ

### 1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

น้ำ นับว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ทั้งมนุษย์ สัตว์ และพืช ต่างก็ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำเพื่อการอุปโภคและบริโภค ในอดีตที่ผ่านมาการจัดหาน้ำสำหรับใช้ดื่มนั้น ประชาชนโดยส่วนใหญ่นิยมบริโภคน้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ ได้แก่ น้ำฝน น้ำบ่อ น้ำบาดาล น้ำจากแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง เป็นต้น นอกจากนี้ยังใช้วิธีการต่าง ๆ ในการปรับปรุงคุณภาพน้ำ ให้มีความสะอาดเหมาะสมแก่การบริโภค ได้แก่ การต้ม การกรอง เป็นต้น แต่ในปัจจุบันนี้ประเทศไทย กำลังเผชิญกับปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำมีคุณภาพที่เหมาะสมสำหรับการบริโภคอุปโภค ซึ่งนับวัน เริ่มมีลดน้อยลง จากการตรวจสอบ<sup>1</sup> คุณภาพน้ำบริโภคทั่วประเทศ ของกองอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2537 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2538 โดยตรวจสอบคุณภาพน้ำ ทางด้านกายภาพ เคมี และแบคทีเรีย ซึ่งเก็บตัวอย่างจากแหล่งน้ำเพื่อการบริโภคทั่วประเทศ จำนวน 1,171 ตัวอย่าง พบว่ามีเพียง 538 ตัวอย่าง (ร้อยละ 45.9) เท่านั้น ที่มีคุณภาพได้เกณฑ์ มาตรฐานและสามารถบริโภคได้อย่างปลอดภัย และจากการศึกษายังพบว่าน้ำประปาในส่วน ภูมิภาคและหมู่บ้านมีเกณฑ์คุณภาพน้ำบริโภคร้อยละ 60-70 สำหรับน้ำฝนและน้ำบาดาลอยู่ใน เกณฑ์คุณภาพน้ำบริโภคประมาณร้อยละ 60 และส่วนบ่อน้ำตื้น พบว่ามีกรปนเปื้อนของแบคทีเรีย สูงถึงร้อยละ 77.1 ซึ่งไม่เหมาะที่จะนำมาบริโภค

สภาพความไม่เหมาะสมของคุณภาพน้ำเพื่อการบริโภคจากแหล่งน้ำธรรมชาติดังกล่าว ทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนเขตเมืองในปัจจุบันส่วนใหญ่มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือผู้บริโภคได้หันมาให้ความสนใจในการหาวิธีการทำให้น้ำบริสุทธิ์มากขึ้น โดยการบริโภคน้ำที่สะอาดและปลอดภัยจากแหล่งน้ำดื่มอื่น ๆ ดังจะเห็นจากรายงานการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า<sup>2</sup> คนกรุงเทพฯและเขตปริมณฑลดื่มน้ำจากน้ำประปา ร้อยละ 86.2% ซึ่งจะต้องมีการปรับปรุงก่อนนำน้ำมาดื่ม ถึงร้อยละ 92.6 และใช้การปรับปรุงด้วยวิธีการกรอง ร้อยละ 40.9

<sup>1</sup> ชูชัย สุภวงศ์ และคณะ, รายงานการวิจัยสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสุขภาพในประเทศไทย, กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข, (2538).

<sup>2</sup> รายงานการวิจัยคุณภาพน้ำดื่มในเขตเมือง, คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, (พฤษภาคม 36 – เมษายน 37), หน้า 3-4.

สำหรับแหล่งน้ำดื่มลำดับรองลงมา คือ น้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิท ร้อยละ 36.2 โดยไม่มีการปรับปรุงก่อนนำน้ำมาดื่มแต่อย่างใด

โดยทั่วไปแล้วการบริโภคน้ำประปา ที่ได้จากแหล่งหรือระบบจ่ายน้ำที่ผ่านกระบวนการทำความสะอาดจนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับแล้วนั้น ซึ่งจากการวิจัยดังกล่าวซึ่งพบว่าประชาชนโดยส่วนใหญ่ที่ดื่มน้ำจากน้ำประปา จะต้องมีการปรับปรุงก่อนนำน้ำมาบริโภค โดยวิธีการกรอง คัดเป็นร้อยละ 40.9 การต้ม ร้อยละ 35.7 และทั้งต้มและกรอง ร้อยละ 15.7 ทั้งนี้เนื่องจากสภาพของพื้นที่และท่อส่งน้ำที่น้ำผ่านอาจมีสิ่งปนเปื้อน ก่อให้เกิดความน่ารังเกียจและไม่เหมาะสมต่อการนำน้ำมาบริโภค ความนิยมในการกรองน้ำก่อนการนำมาบริโภค ได้ส่งผลให้ตลาดเครื่องกรองน้ำในปัจจุบันเจริญเติบโตจนกลายเป็นธุรกิจที่ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเป็นอันมาก จากหนังสือเรื่องน้ำดื่มสะอาด ได้กล่าวไว้ว่า ได้มีการส่งน้ำเข้าเครื่องกรองน้ำทั้งที่เป็นสินค้าสำเร็จรูป เป็นเฉพาะชิ้นส่วนสำคัญเพื่อนำมาประกอบตนเอง และมีการประดิษฐ์เครื่องกรองน้ำขึ้นใช้เองภายในประเทศ

น้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิท คือ น้ำที่ผ่านขบวนการทางวิทยาศาสตร์เพื่อทำให้มีความสะอาดปราศจากเชื้อโรคและสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกายของมนุษย์ รวมทั้งยังปราศจากสีและกลิ่น น้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิทได้เริ่มผลิตเป็นธุรกิจครั้งแรกในประเทศไทย<sup>3</sup> ตั้งแต่ปี พ.ศ.2499 โดยในระยะเริ่มแรกนั้นตลาดของน้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิท จำกัดการให้บริการอยู่ที่นักท่องเที่ยวต่างประเทศ โรงแรม ภัตตาคาร แต่ในช่วงระยะต่อมาการเจริญเติบโตของกิจการผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิทได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลมาจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของชุมชนบ้านจัดสรรซึ่งอยู่ไกลจากแหล่งน้ำประปา การขยายตัวของโรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร ธุรกิจบริการต่าง ๆ ได้หันมานิยมบริโภคน้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิทเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ความต้องการบริโภคน้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิทเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้กลายเป็นธุรกิจที่ได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น ความนิยมบริโภคน้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิทของคนในเขตเมืองส่วนใหญ่ เป็นเพราะหาซื้อได้ง่ายและสะดวก มีวางจำหน่ายทั่วไปในท้องตลาด และมีความมั่นใจในคุณภาพ โดยผู้บริโภคจะพิจารณาจากเครื่องหมายมาตรฐานที่ได้รับจากคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข

จังหวัดเชียงใหม่ นับว่าเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญรองจากกรุงเทพมหานคร เป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจการค้า การลงทุน การท่องเที่ยว และการศึกษา มีความเป็นชุมชนเมืองขนาดใหญ่ มีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีอัตราความหนาแน่นของประชากรอยู่มาก ปริมาณความต้องการบริโภคน้ำ

<sup>3</sup> พัทน์ สุจันงค์, น้ำดื่มสะอาด, (2528; 81).

<sup>4</sup> “เรื่องของน้ำดื่มบรรจุขวด”, เทคโนโลยี (2530) : 1-12.

คิมที่สะอาดและบริสุทธิ์ของผู้บริโภคในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ นับได้ว่ามีอัตราการเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว จนกลายมาเป็นสินค้าบริโภคที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีพของคนในเขตเมือง จากรายงานของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2540 พบว่ามีน้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิทวางจำหน่ายทั่วไปในจังหวัดเชียงใหม่มากกว่า 200 ยี่ห้อ และมีสถานที่ผลิตน้ำดื่มบรรจุขวดที่ได้รับอนุญาตจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมด 172 แห่ง อยู่ในเขตอำเภอเมือง 54 แห่ง และอยู่นอกเขตอำเภอเมือง 118 แห่ง

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของครัวเรือนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจัยใดที่เป็นตัวกำหนดและมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคและส่งผลให้เกิดความต้องการซื้อที่แท้จริง นอกจากนี้ยังพิจารณาศึกษารวมถึงปัจจัยส่วนประสมทางการตลาด 4 ด้าน (Marketing Mixed) ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านราคา ด้านการจัดช่องทางการจำหน่าย และด้านการส่งเสริมการตลาด ปัจจัยใดที่เป็นตัวกระตุ้นให้ครัวเรือนเกิดความต้องการบริโภคที่แท้จริง

## 1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของครัวเรือน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดพฤติกรรมการบริโภคน้ำดื่มของครัวเรือน ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

## 1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. ประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐ ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตน้ำประปาให้มีคุณภาพโดยคำนึงถึงสุขภาพอนามัยของประชาชน
2. ประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐ ในการควบคุมตรวจสอบคุณภาพน้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิท เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของผู้บริโภค
3. ประโยชน์ต่อหน่วยงานของรัฐในการจัดหา ดูแลรักษา แหล่งน้ำดิบให้มีคุณภาพ และมีปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของผู้บริโภค
4. ประโยชน์ต่อผู้ผลิตและจำหน่ายน้ำดื่ม ในการพิจารณาปรับปรุงการดำเนินงานด้านส่วนประสมทางการตลาด ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค

<sup>5</sup> สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่, ทะเบียนสถานประกอบการผลิตน้ำบริโภคในภาชนะบรรจุปิดสนิทในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, (ม.ย.2539).

#### 1.4 นิยามคำศัพท์ที่เกี่ยวข้อง

1.4.1 น้ำดื่มบรรจุขวดปิดสนิท หมายถึง น้ำดื่มบรรจุภาชนะ ถุง ขวดแก้ว ขวดพลาสติก ถึง แกลลอน ทุกปริมาณที่ได้รับอนุญาตตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข กำหนดให้เป็นอาหารควบคุมเฉพาะ ที่จะต้องมีการควบคุมคุณภาพและมาตรฐาน และต้องขออนุญาตการผลิตจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรือ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

1.4.2 น้ำดื่มที่ผ่านการกรองจากเครื่องกรองน้ำ หมายถึง น้ำจากแหล่งน้ำต่าง ๆ ที่ครัวเรือนได้ทำการปรับปรุงคุณภาพก่อนนำน้ำมาดื่มด้วยวิธีการกรองจากเครื่องกรองน้ำที่ใช้ภายในครัวเรือน

1.4.3 น้ำประปา หมายถึง น้ำประปาขนาดใหญ่ มีกระบวนการผลิตที่จะทำให้มีน้ำดื่มที่สะอาดและปลอดภัยแก่ประชาชนซึ่งให้บริการแก่ประชาชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

1.4.4 น้ำบ่อ หมายถึง น้ำที่ครัวเรือนใช้บริโภค เป็นน้ำที่ซึมผ่านชั้นดินต่าง ๆ

1.4.5 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนที่ประกอบอาชีพธุรกิจขายตรง ตัวแทนประกันชีวิต นายหน้าจัดซื้อจัดหา หรือลักษณะอื่นใดที่เข้าข่ายนี้ โดยไม่ได้เป็นเจ้าของกิจการเองโดยตรง